

Jacek Małecki¹

Dyplomacja trzęsień ziemi a zmiana pozycji międzynarodowej Syrii

Wstęp

Chociaż Syryjska Republika Arabska jest państwem stosunkowo młodym, bo ukształtowanym w latach 40. XX w., o tyle odnosząc się do jej ciągłości historycznej, można powiedzieć, że jest jednym z najstarszych na świecie nieprzerwanie zamieszkałych ośrodków państwowych. Stosując żargon geopolityki, Syrię możemy określić jako ośrodek siły, który swoje początki datuje na dziesięć tysięcy lat p.n.e.²

Syria w swojej wielowiekowej tradycji przeżywała liczne okresy zarówno urodzaju, jak i klęsk. Biorąc jednak pod uwagę nasilenie katastrofalnych w skutkach zjawisk, wydaje się, że XXI stulecie n.e. stanowi jeden z najbardziej tragicznych okresów w jej długiej i zawitej historii. Katastrofy, spowodowane siłami natury oraz działalnością ludzką, wydają się następować w tym państwie kaskadowo, często tworząc łańcuch wzajemnych powiązań. Z jednej strony Syria od 2011 r. była areną najbardziej złożonego i najbardziej krwawego konfliktu zbrojnego w XXI w., który to konflikt zrujnował państwo syryjskie zarówno w aspekcie gospodarczym, jak i społecznym oraz zdeterminował skonfliktowanie się Syrii z państwami arabskimi oraz z Turcją, co doprowadziło do izolacji Damaszku na arenie międzynarodowej. Ponadto wyżej wymienione państwa, wraz ze Stanami Zjednoczonymi, przez lata podejmowały działania na rzecz obalenia syryjskiego rządu, przyczyniając się do pogłębienia konfliktu oraz destabilizacji kraju.

¹ Uniwersytet Łódzki, Polska, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7946-3268>, e-mail: jacek.malecki@edu.uni.lodz.pl.

² J. Żebrowski, *Dzieje Syrii. Od czasów najdawniejszych do współczesności*, Warszawa 2006, s. 8.

Poza konfliktem, Syrii towarzyszyły również liczne katastrofy naturalne, do których zaliczyć można:

- wielką suszę z lat 2006–2010³;
- cyklicznie występujące powodzie w zachodniej części kraju;
- epidemia COVID-19 (od 2020 r.);
- epidemię cholery (od 2021 r.);
- trzęsienie ziemi z 6 lutego 2023 r.

Ta ostatnia katastrofa, choć w większym stopniu dotknęła terytorium Republiki Tureckiej, rozpatrywana będzie w kontekście następstw jej wystąpienia na terytorium Syrii⁴. Liczba ofiar na terytorium tego państwa to około 7,2 tys., natomiast liczbę poszkodowanych szacuje się na około 8 mln⁵. Dotknięte zostały prowincje w północno-zachodniej części kraju, a więc Aleppo, Idlib, Latakia i Hama.

Trzęsienie ziemi w Syrii oraz szereg następujących po nich procesów politycznych zostały przez niektóre ośrodki medialne (np. *Le Monde Diplomatique*) oraz analityczne (*Arab Center Washington D.C.*) powiązane ze sobą oraz zinterpretowane jako efekt tzw. dyplomacji trzęsień ziemi czy też dyplomacji katastrof. Jakie to procesy? Jak wpłynęły na niekorzystne do tej pory położenie Syrii na arenie międzynarodowej? Co najważniejsze, jaki wpływ na te procesy miało samo trzęsienie? Odpowiedzi na tak postawione pytania badawcze będą celem niniejszego artykułu. Problemem badawczym będzie analiza procesów politycznych, jakie zaszły pomiędzy Syryjską Republiką Arabską a wybranymi państwami regionu bliskowschodniego po trzęsieniu ziemi z lutego 2023 r. i eksplanacja zmian w pozycji międzynarodowej Damaszku oraz znaczenia ostatniego kataklizmu dla tych procesów. Hipoteza badawcza brzmi następująco:

Ulegająca zmianie pozycja Syrii na arenie międzynarodowej nie została wykreowana przez trzęsienie ziemi z lutego 2023 r., które to ostatnie okazało się jedynie katalizatorem dla przyspieszenia procesów rozpoczętych jeszcze

³ Autor przytacza kwestię suszy, jako jeden z kilku czynników negatywnie wpływających na kondycję państwa syryjskiego, które to czynniki stały się determinantami społecznego niezadowolenia, prowadzącego do rozruchów w 2011 r., które stały się pierwszą fazą konfliktu syryjskiego. Zob. więcej: C. Phillips, *The Battle For Syria. International Rivalry In The New Middle East*, New Haven–London 2020, s. 46.

⁴ Trzęsienie miało magnitudę 7,8 stopni w skali Richtera, a jego epicentrum znajdowało się na terytorium tureckim. Zob. więcej: M 7.8 – Pazarcik earthquake, Kahramanmaras earthquake sequence, Earthquake Hazards Program USGS, <https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/us6000jllz/executive> [dostęp: 29.12.2023].

⁵ Syria/Turkey Earthquakes Situation Report #7, March 8, 2023, Relief Web, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syriaturkey-earthquakes-situation-report-7-march-8-2023> [dostęp: 29.12.2023].

przed tym kataklizmem. Procesy te związane są z długofalową transformacją uwarunkowań regionalnych. Możemy do nich zaliczyć trwający proces policytryzacji świata i stopniowego odchodzenia Stanów Zjednoczonych od roli jedyne go supermocarstwa oraz, co się z tym wiąże, wzrost samodzielności i niezależności innych aktorów, prowadzący do regionalnego odprężenia i chęci przeciwdziałania destabilizacji regionu.

Artykuł został podzielony na cztery części. Pierwsza traktować będzie o tytułowym zjawisku dyplomacji trzęsień ziemi w ujęciu teoretycznym oraz o praktycznych próbach jego zastosowania. Część druga poświęcona będzie pomocy humanitarnej dla Syrii udzielonej w koordynacji z rządem w Damaszku. W części trzeciej omówione zostaną procesy dyplomatyczne, dotyczące odnowienia relacji z Syrią przez wybrane państwa, w okresie po wystąpieniu kataklizmu. Część czwarta, stanowiąca jednocześnie *clou* rozważań, skupia się na rozstrzygnięciu, czy trzęsienie ziemi mogło być kreatorem procesów politycznych, czy też jedynie ich katalizatorem, przyspieszając wystąpienie zjawisk, które i tak by się zaznaczyły bez wystąpienia klęski żywiołowej.

W kwestii metodologii, niniejszy artykuł będzie stanowił studium przypadku (*case study*) dla próby znalezienia praktycznego zastosowania dyplomacji trzęsień ziemi. W przygotowaniu artykułu kluczowa okazała się literatura oraz artykuły internetowe traktujące o teorii oraz praktyce dyplomacji katastrof. W przygotowaniu części empirycznej wykorzystane zostały materiały traktujące o problematyce konfliktu syryjskiego, czy generalnie współczesnych procesów regionalnych. Pomocne okazały się źródła analityczne, podejmujące tematykę następstw trzęsienia ziemi na procesy polityczne, a także źródła publicystyczne.

Choć tematyka dyplomacji trzęsień ziemi czy dyplomacji katastrof nie znalazła się do tej pory w kręgu zainteresowań badaczy w Polsce, to budzi ona zainteresowanie wśród badaczy zagranicznych. Poza tym kluczowych dzieł traktujących o tej tematyce nie przełożono dotychczas na język polski. Co się z tym wiąże, również przykład Syrii i trzęsienia ziemi w tym kraju, a także jego wpływ na stosunki międzynarodowe oraz zachodzące procesy polityczne, nie doczekały się naukowej analizy. Temat poruszany był wyłącznie przez ośrodki medialne i *think tanki*, które nie analizowały procesów kompleksowo, tj. w ujęciu długookresowym i wielkopowierzchniowym, skupiając się jedynie na bieżących wydarzeniach oraz nie poszukując zależności z innymi procesami. Niniejszy artykuł ma w zamierzeniu podjąć pierwsze w polskiej przestrzeni wydawniczej studium przypadku badające zależność pomiędzy dyplomacją katastrof oraz przewartościowaniem pozycji Syrii na arenie międzynarodowej.

Dyplomacja trzęsień ziemi – rys teoretyczny

W pierwszej kolejności należy odpowiedzieć na pytanie, czym jest owa dyplomacja trzęsień ziemi czy też dyplomacja katastrof. Jaka jest definicja i typologia zjawiska? Jakie są przykłady zastosowania tej teorii oraz, co najważniejsze, czy ma ona realne oddziaływanie na procesy w stosunkach międzynarodowych?

Katastrofy naturalne, jako nieodłączny element krajobrazu świata, niezależnie od długości czy szerokości geograficznej, towarzyszą ludzkości od zawsze i wydaje się, że m.in. ze względu na trwające procesy zmiany klimatu, ich siła oraz częstotliwość występowania będzie się nasilać. Dodając nieustannie toczące się na świecie konflikty (zarówno militarne, jak i niemilitarne), otrzymujemy ważny problem, jakim jest wpływ katastrofy naturalnej na obszarze państwa/państw będących w stanie konfliktu.

Kwestie te podejmuje dyplomacja katastrof (*disaster diplomacy*), szukająca powiązań pomiędzy wystąpieniem katastrofy naturalnej a procesami politycznymi. Najpierw jednak niezbędne wydaje się przeanalizowanie, czym jest owa dyplomacja katastrof. Kompleksowego sposobu zdefiniowania zjawiska podjął się Ilan Kelman. Zdaniem brytyjskiego badacza, dyplomacja katastrof bada, w jaki sposób aktywność związana z wystąpieniem kataklizmu (*disaster-related activities*, zwana dalej DRA) wpływa bądź w jaki sposób nie wpływa na konflikt oraz współpracę pomiędzy aktorami politycznymi⁶. Innymi słowy, dyplomacja katastrof próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakim stopniu działania związane z wystąpieniem klęsk żywiołowych prowadzą do inicjatyw dyplomatycznych lub deeskalujących konflikty pomiędzy aktorami zarówno państwowymi, jak i niepaństwowymi, np. stronami wojny domowej. DRA obejmuje wszystkie czynności, których celem jest przeciwdziałanie skutkom kataklizmu, definiowanego jako: „poważne utrudnienia w funkcjonowaniu społeczności, pociągające za sobą rozległe straty ludzkie, materialne i gospodarcze oraz ich następstwa, z którymi dotknięta społeczność nie jest w stanie sobie poradzić własnymi zasobami”⁷. Działania te nie ograniczają się jedynie do reakcji na kataklizm, który już wystąpił (interwencja humanitarna, odbudowa), ale odnoszą się także do prewencji – planowania, redukcji ryzyka⁸.

Tytułowe katastrofy odnoszą się do działań przyrody i obejmują trzęsienia ziemi, tornada, osuwiska czy epidemie. Kelman dodaje jednak do nich wytwory

⁶ I. Kelman, *Disaster Diplomacy. How disasters affect peace and conflict*, London–New York 2012, s. 4.

⁷ *Ibidem*, s. 1.

⁸ *Ibidem*, s. 2.

działalności ludzkiej, takie jak: ataki terrorystyczne, rozruchy czy błędy ludzkie oraz awarie maszyn, prowadzące do katastrof transportowych i przyrodniczych⁹. Zatem *disaster diplomacy* odnosi się do wszystkich rodzajów katastrof, oraz dzieli się na podtypy związane z konkretnymi rodzajami klęsk, np. dyplomacja huraganów (*hurricane diplomacy*), dyplomacja szczepień (*vaccine diplomacy*), dyplomacja tsunami (*tsunami diplomacy*) czy dyplomacja trzęsień ziemi (*earthquake diplomacy*), która jest przedmiotem niniejszego artykułu. Terminu „dyplomacja katastrof” oraz danego podtypu można używać zamiennie, biorąc pod uwagę, że np. każde trzęsienie ziemi jest katastrofą.

Biorąc pod uwagę ramy teoretyczne, można stwierdzić, że dyplomacja katastrof nie jest oddzielną dyscypliną naukową ani specjalnością w ramach danej dyscypliny naukowej. Raczej stanowi sposób badania zastanej rzeczywistości za pomocą metodologii stosowanej, np. przez nauki polityczne czy stosunki międzynarodowe, a więc np. analiza decyzyjna, służąca badaniu procesu decyzyjnego, uwzględniającego w tym wypadku wpływ wystąpienia klęsk żywiołowych na taki, a nie inny sposób postępowania politycznego. Postępowanie to może mieć zdaniem Michaela H. Glantza dwa wymiary związane ze współpracą międzynarodową w obliczu wystąpienia kataklizmu – bezpośredni i pośredni. Pierwszy z nich związany jest z wysłaniem personelu zarówno do akcji ratunkowej, jak również w okresie odbudowy. Drugi opiera się na wysłaniu sprzętu i funduszy oraz werbalnym wyrażeniu solidarności¹⁰.

Kelman, analizując liczne studia przypadku, wysuwa tezę, że dotychczasowe badania nie wykazały, aby DRA przyczyniły się do stworzenia nowych inicjatyw dyplomatycznych¹¹. Jednak, choć aktywność związana z przeciwdziałaniem klęskom, według dotychczasowej praktyki, nie prowadzi do pokoju ani do deeskalacji konfliktów, to może przyspieszać procesy dyplomatyczne, zapoczątkowane przed wystąpieniem (interwencja) lub groźbą wystąpienia katastrofy (prewencja). Zatem czynniki zbliżenia, takie jak trwające rokowania pokojowe, ale również związki kulturowe i gospodarcze czy poszukiwanie takich miejsc przed kataklizmem. Ponadto, zdaniem Kelmana, istnienie tych czynników również nie przesądza o pomyślnym przeprowadze-

⁹ I. Kelman, *Disaster Diplomacy*, 3.05.2018, Wiley Online Library, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/9781118885154.dipl0086>, s. 1 [dostęp: 29.12.2023].

¹⁰ M.H. Glantz, *Climate-related disaster diplomacy: A US-Cuban case study*, „Cambridge Review of International Affairs” 2000, Vol. 14, No. 1, s. 234.

¹¹ Autor podaje liczne przypadki, np. stosunki grecko-tureckie, gdzie trzęsienie ziemi w tym ostatnim kraju stało się katalizatorem dla poprawy relacji, co jednak zostało zapoczątkowane przed trzęsieniem. Podobny brak czynnika kreacyjnego można było zaobserwować na przykładzie relacji USA i Iranu oraz możliwości, jakie stwarzały trzęsienia ziemi w tym ostatnim państwie w latach 2002, 2003 oraz 2005. Zob. więcej: I. Kelman, op.cit., s. 14.

niu przedsięwzięcia dyplomatycznego czy deeskalacyjnego. Kluczowym elementem jest wykorzystanie wąskiego okna czasowego (kwestia tygodni lub miesięcy), a więc doprowadzenie do porozumienia w jak najszybszym okresie po wystąpieniu klęski żywiołowej¹². Jak dodaje inny badacz, Jason Enia, powołując się na konkretny przykład konfliktów wewnętrznych w Indonezji oraz na Sri Lance, niezbędna w procesie deeskalacyjnym jest dobra wola wszystkich skonfliktowanych stron¹³. Z kolei James Ker-Lindsay, powołując się na przypadek relacji grecko-tureckich i wpływu trzęsienia ziemi w tym ostatnim państwie w 1999 roku, zwraca uwagę na pewne uproszczenie, polegające na powiązaniu procesów koncyliacyjnych mających miejsce po katastrofie z tą właśnie katastrofą¹⁴. Autor ten proponuje dokładną analizę sytuacji politycznej i dyplomatycznej w okresie przed wystąpieniem katastrofy, celem odpowiedzi na pytanie czy faktycznie można ją określić jako czynnik kluczowy w naprawie relacji pomiędzy państwami.

Oczywiście w gronie badaczy nie brakuje przedstawicieli stanowiska mniej sceptycznego. Pesymizmu co do braku efektów procesów deeskalacji nie podziela np. Peter Hotez. Autor ten entuzjastycznie podchodzi do kwestii wpływu dyplomacji szczepień na występujące konflikty, przekonując, że kwestia szczepień przeciwko polio doprowadziła do wspólnych działań talibów oraz rządu afgańskiego z okresu przed nastaniem Islamskiego Emiratu Afganistanu¹⁵. Hotez uważa, że zarówno walka z chorobami, ale również z ubóstwem oraz o międzynarodowe bezpieczeństwo, stanie się pomostem do współpracy „pomiędzy narodami”¹⁶. Takie stanowisko wydaje się odzwierciedlać idealistyczną wizję stosunków międzynarodowych, w której państwa są w stanie świadomie odłożyć swoje partykularne interesy na rzecz poszczególnych grup ludzi, jak również dobra wspólnego na całym świecie.

¹² Ponadto, jak przekonuje autor, kataklizm może przyczynić się również do porzucenia wysiłków dyplomatycznych oraz do eskalacji. Zob. więcej: *ibidem*, s. 14.

¹³ Tę dobrą wolę można było zauważyć po tsunami w Indonezji w 2004 r., kiedy to strony wojny domowej, tj. rząd Indonezji oraz separatyści z Aceh, kontynuowali zapoczątkowane przed tsunami rozmowy i doprowadzili do porozumienia w 2005 r. Z drugiej strony ten sam kataklizm doprowadził do eskalacji konfliktu rządu Sri Lanki z Tamiłskimi Tygrysami, którzy oskarżyli rząd o nieudolność i zaniedbywanie dotkniętej skutkami tsunami ludności Tamiłów. Zob. więcej: J. Enia, *Peace in its Wake? The 2004 Tsunami and Internal Conflict in Indonesia and Sri Lanka*, „Journal of Public and International Affairs” 2008, Vol. 19, No. 1, s. 21.

¹⁴ J. Ker-Lindsay, *Greek-Turkish rapprochement: The impact of disaster diplomacy?*, „Cambridge Review of International Affairs” 2000, Vol. 14, No. 1, s. 229.

¹⁵ P. Hotez, *Peace Through Vaccine Diplomacy*, Science, <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1189028> [dostęp: 29.12.2023].

¹⁶ *Ibidem*.

Chociaż Hotez porusza kwestie związane głównie z wpływem czynników medycznych, to prognozuje on również pozytywny wpływ różnego rodzaju zagrożeń na rozwój współpracy pomiędzy aktorami. Nawet jednak w głównej dziedzinie zainteresowań autora wydaje się mieć zastosowanie raczej chłodna kalkulacja i *real politik* niż harmonijna współpraca oraz zrzeczenie się interesu własnego. Wspomniana kwestia walki z polio w Afganistanie, w myśl teorii Kelmana, doprowadziła do współpracy w tej konkretnej sprawie, jednak talibowie nie porzucili idei zastąpienia republiki islamskim emiratem, co determinowało nieustawanie konfliktu. Obalenie Republiki Afgańskiej przez talibów oraz przejęcie władzy przez tych ostatnich zdaje się potwierdzać tę tezę.

Skupiając się na Syrii, media i niektóre ośrodki analityczne, opisując sytuację międzynarodową tego kraju po trzęsieniu, używają określenia *disaster diplomacy* oraz *earthquake diplomacy*. Jakie zatem działania zostały podjęte po wystąpieniu kataklizmu? W niniejszym opracowaniu zostaną one podzielone na humanitarno-materialne oraz dyplomatyczne, jednak bez wyraźnego rozdzielenia.

Pomoc humanitarna dla Syrii

Syria stała się teatrem jednej z największych katastrof naturalnych, które w ciągu ostatniej dekady wystąpiły na świecie. Mimo że według oficjalnych komunikatów, wydanych przez ośrodki seismograficzne, najbardziej ucierpiała terytoria tureckie, to Syria, ze względu na stan permanentnego kryzysu, z jakim zmagają się to państwo, znalazła się w sytuacji znacznie trudniejszej do przeprowadzenia skutecznej akcji ratunkowej i interwencji humanitarnej¹⁷.

Wg danych ONZ, Syria powinna otrzymać 397 mln dolarów, aby być w stanie przeciwdziałać pierwszej fali skutków trzęsienia ziemi, a więc w ciągu trzech miesięcy¹⁸. W tym miejscu należy wspomnieć, że komunikat ONZ wiązał się z apelem do społeczności międzynarodowej o zagwarantowanie niezbędnych środków oraz przeprowadzenie interwencji humanitarnej w Syrii. Na potrzeby niniejszego artykułu autor skupia się wyłącznie na pomocy

¹⁷ Trzęsienie objęło głównie tereny kontrolowane przez rebeliantów (prowincja Aleppo i Idlib), zamieszkiwane przez 3,3 mln ludzi, z których znaczny odsetek to uchodźcy wewnątrzni. Tereny te wymagały pilnej pomocy humanitarnej jeszcze przed trzęsieniem. Zob. więcej: J. Barnes-Dacey, K. Pettilo, *Humanitarian first: Delivering aid to Syria*, European Council on Foreign Relations, <https://ecfr.eu/article/humanitarian-first-delivering-aid-to-syria-in-the-aftermath-of-the-earthquake/> [dostęp: 29.12.2023].

¹⁸ b.d.a., *Guterres calls on countries to fully fund \$397 million quake appeal for Syria*, 14.02.2023, United Nations, <https://ecfr.eu/article/humanitarian-first-delivering-aid-to-syria-in-the-aftermath-of-the-earthquake/> [dostęp: 29.12.2023].

humanitarnej przekazywanej Syrii za pośrednictwem i poprzez koordynacje z władzami w Damaszk, co pozwoli na dalsze rozważania, w jaki sposób działania humanitarne i polityczne są ze sobą powiązane.

Odpowiedź społeczności międzynarodowej świadczyła o zaangażowaniu w proces niesienia Syrii pomocy humanitarnej przez przynajmniej trzydzieści państw świata. Do Syrii ruszył transport żywności, koców, namiotów oraz tymczasowych jednostek mieszkalnych, a także leki i medykamenty oraz odzież. Chociaż nie opublikowano pełnych i kompleksowych danych dotyczących rodzaju, ilości oraz co najważniejsze kraju pochodzenia transportów z pomocą humanitarną, o tyle częściowe dane na ten temat podało Syryjskie Ministerstwo Transportu, którego zadaniem była koordynacja dostaw drogą morską, lądową i powietrzną. Według komunikatu resortu od 7 do 22 lutego do Syrii dotarło 213 samolotów, głównie ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich (92), Rosji, Iranu, Libii, Iraku, choć nie podano dokładnych liczb¹⁹.

Innym źródłem informacji na ten temat jest syryjski portal Syrian Arab News Agency (SANA), który znany jest z odnotowywania wszelkich pozytywnych przejawów zainteresowania Syrią przez inne państwa, jak również działaniami, które można zinterpretować jako ukazanie międzynarodowej opinii publicznej, powszechnej legitymizacji władz Syrii wśród aktorów zewnętrznych²⁰. SANA, choć podawała dane różniące się od źródeł ministerialnych, to ważnym uzupełnieniem było więcej konkretnych informacji, z których państw przybyła pomoc humanitarna.

Tab. 1. Transporty lotnicze z pomocą humanitarną dla Syrii, dostarczone w dniach 7 lutego–30 kwietnia 2023 r.

Państwo	Liczba samolotów
Zjednoczone Emiraty Arabskie	72
Rosja	16
Iran	9
Libia (Izba Reprezentantów/LNA)	7

¹⁹ b.d.a., *More than 200 planes of quake aid flown to Syria: Official*, 22.02.2023, Al Arabiya News, <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2023/02/22/More-than-200-planes-of-quake-aid-flown-to-Syria-Official> [dostęp: 29.12.2023].

²⁰ SANA przywołuje spotkania oficjeli syryjskich z przedstawicielami organizacji politycznych z państw nieutrzymujących kontaktów z Syrią, którzy to przekonują do nawiązania współpracy z rządem syryjskim, często jednak w swoim kraju stanowiąc margines polityczny, np. wizyta przedstawicieli Sejmu RP (opozycji) w Damaszk w 2018 r., która nie miała znaczenia politycznego, ale wg SANA została uznana za przejaw rosnącej współpracy z Polską. Zob. więcej: Shaza/Mazen, *Syria and Poland to enhance economic, trade relations*, 31.10.2018, Syrian Arab News Agency, <https://sana.sy/en/?p=150135> [dostęp: 29.12.2023].

Państwo	Liczba samolotów
Irak, Pakistan	5
Białoruś	3
Algieria, Arabia Saudyjska, Jordania, Oman, Rumunia-UE	2
Armenia, Bangladesz, Chiny, Cypr, Indie, Japonia, Kazachstan, Kenia, Serbia, Tunezja, Włochy-UE, WHO, UNICEF	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie artykułów na portalu: <https://sana.sy/en/>.

Jeśli te cząstkowe dane SANA okazałyby się wiarygodne, to należy zauważyć, że transporty z pomocą humanitarną pochodzą głównie z państw, które w momencie wystąpienia kataklizmu były sojusznikami Syrii – Zjednoczone Emiraty Arabskie, Rosja, Iran, Libia²¹, Irak, Pakistan, Białoruś czy Algieria. Na liście tej znajdowały się jednak również państwa skonfliktowane z Syrią od 2011 r., a więc przede wszystkim kreująca się na lidera państw arabskich Arabia Saudyjska, ale również m.in. Jordania czy Tunezja. Z drugiej strony, do Syrii trafiły pojedyncze transporty skoordynowane przez Unię Europejską, a wysyłane z Włoch i Rumunii, jednak w tym wypadku tylko część dostaw była skoordynowana z Damaszkiem²².

Katar z kolei, jako jeden z najbardziej nieprzejednanych wrogów Syrii, dostarczał pomoc wyłącznie na tereny kontrolowane przez rebeliantów, wykorzystując do tego terytorium tureckie. Inny, tym razem pozaregionalny adwersarz Syrii, a więc Stany Zjednoczone, ograniczyły się do zawieszenia części sankcji nałożonych na ten kraj na okres 180 dni²³. Podobny krok uczyniła Unia Europejska. Wszyscy trzej aktorzy, a więc Katar, Stany Zjednoczone i Unia Europejska, zadeklarowały brak zmiany podejścia do konfliktu syryjskiego, a więc brak uznania prezydenta Al-Asada i jego powrotu do społeczności międzynarodowej.

W tym kontekście determinanty postępowania Arabii Saudyjskiej wydają się kluczowe dla zrozumienia procesów mających miejsce ws. konfliktu syryjskiego po 2020 r. Kluczowe będzie odpowiedzenie na pytanie, co należy rozumieć przez działania Rijadu? Czy mają one wyłącznie wymiar humanitarny, czy jest to wiadomość wysłana do społeczności międzynarodowej, kogo Sau-

²¹ Konkretnie Izba Reprezentantów oraz Libijska Armia Narodowa – rząd z siedzibą w Tobruku z marszałkiem Chalifą Haftarem na czele.

²² P. Shankar, *Will the EU earthquake support donor conference help Syria?*, 19.03.2023, DW Made For Minds, <https://www.dw.com/en/will-the-eu-earthquake-support-donor-conference-help-syria/a-65018442> [dostęp: 29.12.2023].

²³ U.S. Department of the Treasury, *Treasury Issues Syria General License 23 To Aid In Earthquake Disaster Relief Efforts*, 9.02.2023, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1261> [dostęp: 29.12.2023].

dowie uznają za reprezentanta narodu syryjskiego. Oraz, przede wszystkim, dlaczego to postawa Królestwa Arabii Saudyjskiej jest kluczowa dla zmiany sytuacji międzynarodowej Syrii.

Działania dyplomatyczne i zmiana pozycji Syrii

Trzęsienie ziemi uruchomiło nie tylko fale wyrazów solidarności ze społeczeństwem syryjskim czy napływ pomocy humanitarnej na relatywnie szeroką skalę, ale również działania dyplomatyczne, które po 6 lutym 2023 r. można przedstawić w dwóch wymiarach. Po pierwsze, ofensywa dyplomatyczna Damaszku, polegająca na zabieganiu wśród innych państw regionu o wsparcie zarówno humanitarne, ale przede wszystkim polityczne. Po drugie zaś, gwałtowny wzrost aktywności dyplomatycznej aktorów regionalnych wokół Syrii.

Minister spraw zagranicznych Syryjskiej Republiki Arabskiej Fajsal Mikdad odbył w lutym 2023 r. pierwsze wizyty robocze, od rozpoczęcia konfliktu w 2011 r., w Algierii, Egipcie, Iraku, Jordanii, Tunezji, a następnie, spotkał się w Dżuddzie ze swoim saudyjskim odpowiednikiem, Fajsalem Ibn Farhanem²⁴. Również w lutym, w Damaszku gościli z wizytami służbowymi szefowie resortów spraw zagranicznych Egiptu, Jordanii oraz Arabii Saudyjskiej, którzy spotkali się zarówno z Fajsalem Mikdadem, jak i prezydentem Baszszarem al-Asadem²⁵. Poza tym do Syrii przybyła delegacja Międzyparlamentarnej Unii Arabskiej (Arab Inter-Parliamentary Union) z przewodniczącymi parlamentów Egiptu (Hanafim al-Dżabalim) i Iraku (Muhammadem al-Halbusim) na czele²⁶. Ponadto prezydent Al-Asad złożył wizyty w Omanie²⁷ oraz Zjednoczonych Emiratach Arabskich²⁸. Oprócz tego odbył pierwsze od 2011 r. rozmowy telefoniczne z przywódcami Egiptu i Jordanii, a więc z prezydentem Abd al-Fattahem as-Sisi oraz królem Abd Allahem II.

²⁴ A. Langlois, *Saudi Arabia and Syria's Rapprochement: A Sign of Regional Shift in the Middle East*, b.d.w., Gulf International Forum, <https://gulfi.org/saudi-arabia-and-syrias-rapprochement-a-sign-of-regional-shift-in-the-middle-east/> [dostęp: 29.12.2023].

²⁵ b.d.a., *Saudi foreign minister visits Assad, further easing Syria's isolation*, 18.04.2023, Reuters, <https://www.reuters.com/world/middle-east/saudi-fm-land-syria-tuesday-first-visit-since-conflict-syrian-information-2023-04-18/> [dostęp: 29.12.2023].

²⁶ b.d.a., *Assad hosts Arab delegation as Syria pursues earthquake diplomacy*, 1.03.2023, Amwaj Media, <https://amwaj.media/media-monitor/assad-hosts-arab-delegation-as-syria-pursues-earthquake-diplomacy> [dostęp: 29.12.2023].

²⁷ E. Gjevori, *'Earthquake diplomacy': Assad's regional isolation diminishes following Oman visit*, 22.02.2023, Middle East Eye, <https://www.middleeasteye.net/news/syria-oman-earthquake-diplomacy-assad-isolation-diminishes> [dostęp: 29.12.2023].

²⁸ b.d.a., *Syria's Assad in UAE for second post-quake Gulf visit*, 19.03.2023, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/19/424> [dostęp: 29.12.2023].

Choć wymienione wyżej spotkania miały z pozoru charakter kurtuazyjny oraz zdawały się ściśle powiązane z trzęsieniem ziemi oraz wyrażeniem potrzeby przeciwdziałania jego skutkom, to z drugiej strony stanowiły przełamanie dyplomatycznej izolacji Damaszku na arenie międzynarodowej, przede wszystkim w świecie arabskim. Warto pamiętać o braku jakichkolwiek kontaktów pomiędzy dyplomatami Syrii a innych państw arabskich w okresie, kiedy decydenci tych państw podejmowali czynne działania na rzecz obalenia prezydenta Al-Asada.

Jednak rola wymienionych wyżej kontaktów dyplomatycznych nie ograniczała się do wymiaru kurtuazyjnego i symbolicznego, ale skutkowałą konkretnymi, które przewartościowały pozycję Syrii w regionie, a co się z tym wiąże, również całą bliskowschodnią szachownicę.

W kwietniu Syria podpisała porozumienie normalizacyjne z Tunezją. Oba państwa zadeklarowały ponowne otwarcie placówek dyplomatycznych, wymianę ambasadorów oraz rozwój współpracy gospodarczej²⁹. Podobny proces objął również relacje Syrii z Arabią Saudyjską, co należy uważać za największy przełom, biorąc pod uwagę, że Saudowie zajmowali radykalnie antysyryjskie stanowisko już od 2011 r. oraz byli głównym, obok Turcji i Kataru, sponsorem grup zbrojnych walczących o obalenie syryjskiego prezydenta. Tego rodzaju aktywność Saudów, jak i innych aktorów zaangażowanych, przyczyniła się do pogłębiania oraz przedłużania konfliktu³⁰.

Podsumowując część trzecią, uzasadnione wydaje się przyjęcie tezy o zdecydowanym progresie pozycji międzynarodowej Syrii, biorąc pod uwagę odnowienie relacji z państwami arabskimi, przede wszystkim z Arabią Saudyjską na czele, na co wpływ miała zmiana wieloletniej strategii tego państwa wobec konfliktu syryjskiego. Ze względu na pozycję Rijadu w świecie arabskim oraz w Lidze Arabskiej, odnowienie relacji Rijadu z Damaszkiem umożliwiło powrót Syrii do Ligi Arabskiej, po dwunastu latach zawieszenia w ramach tej organizacji, co stanowiło *de iure* i *de facto* zakończenie izolacji syryjskiego przywódcy w świecie arabskim³¹. Ukoronowaniem tego procesu była partycypacja prezydenta Al-Asada podczas szczytu państw arabskich w Dżuddzie 18 maja 2023 r.

²⁹ b.d.a., *Tunisia, Syria resume diplomatic ties after almost 11 years*, 12.04.2023, DW Made For Minds, <https://www.dw.com/en/tunisia-syria-resume-diplomatic-ties-after-almost-11-years/a-65289410> [dostęp: 29.12.2023].

³⁰ M. Dziekan, R. Bania, Krzysztof Z., *Arabska Wiosna i świat arabski u progu XXI wieku*, Łódź 2020, s. 116.

³¹ Wysiłki na rzecz przywrócenia Syrii do Ligi Arabskiej rozpoczęły się w 2018 r., głównie za sprawą aktywności Algierii i Iraku. Kolejne inicjatywy kończyły się fiaskiem przez sprzeciw Arabii Saudyjskiej, Kataru oraz Maroka. Jednak w momencie przywrócenia Syrii do Ligi, dwa ostatnie państwa wciąż stały na stanowisku przeciwnym. Wydaje się zatem, że zgoda Saudów miała charakter decydujący.

Fot. 1. Prezydent Syrii Baszszar al-Asad oraz księżę korony Arabii Saudyjskiej Muhammad Ibn Salman podczas szczytu Ligi Arabskiej, 19 maja 2023 r., Dżudda, Arabia Saudyjska

Źródło: <https://efe.com/en/latest-news/2023-05-19/syrian-leader-makes-first-appearance-at-arab-league-since-start-of-civil-war/>.

Fot. 2. Przywódcy państw Ligi Arabskiej podczas szczytu organizacji; czwarty od lewej prezydent Syrii Baszszar al-Asad, 19 maja 2023 r., Dżudda, Arabia Saudyjska

Źródło: <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/19/assad-gets-warm-welcome-as-syria-welcomed-back-into-arab-league>.

Poza procesami związanymi z normalizacją stosunków Damaszku z Rijadem oraz innymi arabskimi stolicami, dała się również zauważyć odwilż w stosunkach Syrii z państwem, które nie tylko opłacało i koordynowało liczne grupy rebelianckie, walczące z syryjską armią, ale także utrzymywało nad nimi militarny parasol ochronny, a także (w przeciwieństwie do państw arabskich) sprawowało bezpośrednią okupację fragmentów północnej części kraju (prowincje Aleppo, Idlib i Rakka), a więc z Republiką Turecką.

25 kwietnia 2023 r., z inicjatywy rosyjskiej, w Moskwie doszło do spotkania szefów resortów obrony obu państw, a więc Alego Mahmuda Abbasa oraz Hulusiego Akara³². Celem spotkania, co przyznali rosyjscy organizatorzy, jak również przedstawiciele Syrii i Turcji, był proces pełnej normalizacji stosunków pomiędzy oboma państwami, które od 2011 r. były wrogie³³.

Mimo to ścieżka normalizacyjna z Turcją wydaje się znacznie bardziej wyboista niż analogiczne procesy z państwami arabskimi. O ile oba państwa mają interes wspólny w osłabieniu pozycji Kurdów we wschodniej Syrii oraz opuszczenie tego regionu przez wspierające Kurdów wojska amerykańskie, to przeszkodą dla szybkiej normalizacji pozostają kwestie sporne, do których należy zaliczyć brak zgody Ankary na wycofanie wojsk okupacyjnych, czego domaga się Damaszek³⁴. Dodatkową obstrukcją jest kwestia porzucenia przez Turcję patronażu nad organizacjami rebelianckimi, wśród których znajduje się Hajat Tahrir asz-Szam, stanowiący syryjski odłam Al-Kaidy. Zmiana stanowiska Turcji mogłaby spowodować odwet tych organizacji, przede wszystkim poprzez destabilizacyjną działalność na terenie Turcji, z nasiloną aktywnością terrorystyczną włącznie. Niemniej ważna jest kwestia uchodźców syryjskich, a dokładnie wewnątrznie przesiedlonych do prowincji Aleppo oraz Idlib, znajdujących się pod kontrolą wojsk tureckich. W przypadku wejścia na ten teren syryjskich wojsk rządowych, Turcja stanęłaby w obliczu kolejnej wielkiej fali uchodźców.

Zatem prawdopodobnym jest, że proces normalizacyjny pomiędzy Syrią a Turcją nie będzie przebiegał w tak efektywny sposób, jak ma to miejsce z państwami arabskimi. Wydaje się, że jednak w tym przypadku przełomem jest samo podjęcie rozmów przez państwa, które są *de facto* w stosunkach

³² E. Akin, *Turkey, Syria defense chiefs meet in Russia, discuss 'normalization'*, 25.04.2023, Al Monitor, <https://www.al-monitor.com/originals/2023/04/turkey-syria-defense-chiefs-meet-russia-discuss-normalization> [dostęp: 29.12.2023].

³³ C. Phillips zwrócił uwagę, że transformacja Turcji z sojusznika we wroga w 2011 r., była dla Syrii ciosem potężniejszym niż analogiczne procesy z Arabią Saudyjską i Katarrem. Zob. więcej: C. Phillips, *op.cit.*, s. 70.

³⁴ K. al-Mahmoud, M. Eyon, *Turkey's acknowledgement to completely withdraw its troops from Syrian territories cornerstone of any discussion*, Sousse, 20.06.2023, Syrian Arab News Agency, <https://sana.sy/en/?p=311376> [dostęp: 29.12.2023].

wojennych i pierwsza oraz obopólna deklaracja o chęci i potrzebie normalizacji relacji wzajemnych od 2011 r.

Powyższe procesy zdają się świadczyć, że Syryjska Republika Arabska odzyskuje utracone miejsce na arenie międzynarodowej. Dodatkowo, jak przyznał na łamach Arab Center Washington DC Fadi Hilani, o ile w Turcji trzęsienie ziemi unaocznilo słabość państwa, to w Syrii stworzyło okazję do skonsolidowania go oraz rehabilitacji w środowisku międzynarodowym, głównie za sprawą zakończonego już procesu normalizacji relacji Syrii z państwami arabskimi³⁵. Można zatem powiedzieć, że państwa arabskie pomogły Syrii w aspekcie humanitarnym, aby przeciwdziałać skutkom trzęsienia sejsmicznego, które spowodowało śmierć około siedmiu tysięcy ludzi, ale co ciekawsze, pomogły jej również dyplomatycznie, politycznie, aby przeciwdziałać skutkom trzęsienia strategicznego, za jaki niewątpliwie należy uznać konflikt syryjski, który to pochłonął niemal sto razy więcej ofiar, a który został w znacznie mierze przez te państwa wywołany oraz podtrzymany³⁶.

Pozostaje jednak odpowiedź na najważniejsze pytanie, a więc o wpływ na wymienione procesy konkretnego zjawiska, a więc trzęsienia ziemi w Syrii. Kluczową kwestią do rozpatrzenia jest czy pełniło ono rolę czynnika decydującego, kreatora dla zmiany sytuacji międzynarodowej, czy jego wpływ ograniczył się do skatalizowania procesów dyplomatycznych rozpoczętych wcześniej, a których finalizacja została przez trzęsienie co najwyżej przyspieszona.

Trzęsienie ziemi z lutego 2023 r. – kreator czy katalizator obecnych procesów?

Choć na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że trzęsienie ziemi stało się punktem zwrotnym w sytuacji międzynarodowej oraz pozycji Damaszku, to jednak uwarunkowania mają znacznie bardziej złożony charakter. Mimo próby powiązania przez ośrodki medialne kataklizmu z przełomem w relacjach Syrii z państwami regionu, proces ten zachodzi w dwóch wymiarach wykraczających poza to, co jest postrzegane tu i teraz.

³⁵ F. Hilani, *Disaster Politics and Earthquake Diplomacy in Syria and Turkey*, 6.03.2023, Arab Center Washington D.C., <https://arabcenterdc.org/resource/disaster-politics-and-earthquake-diplomacy-in-syria-and-turkey/> [dostęp: 29.12.2023].

³⁶ Tak jak zostało już wspomniane, aktorzy zaangażowani w konflikt syryjski, przyczynili się do pogłębienia i przedłużenia konfliktu. Jak jednak dodaje Frideric Pichon, Arabia Saudyjska i Katar, poprzez finansowanie meczetów i tym samym rozpowszechnianie radykalnego przekazu dla niezadowolonej części społeczeństwa syryjskiego, ponoszą pewną część odpowiedzialności za tworzenie gruntu pod rozruchy z 2011 r. Zob. więcej: F. Pichon, *Syria. Porażka strategii Zachodu*, tłum. G. Majcher, Warszawa 2015, s. 35.

Pierwszy z tych wymiarów to czas, a drugi to przestrzeń. W odniesieniu do pierwszego, proces rekoncylacji Syrii z państwami regionu, w momencie wystąpienia trzęsienia ziemi, był już w toku. Jeśli chodzi o drugi wymiar, to aktywność dyplomatyczna o nowej dynamice nie dotyczyła jedynie kwestii syryjskiej, a wkraczała na znacznie szerszą przestrzeń, jaką jest cały region Bliskiego Wschodu. Kombinacja obu czynników posłużyła do uprawnienia tezy o kształtowaniu się nowego krajobrazu międzynarodowego w regionie.

Elementem czy też podstawą tego krajobrazu był długofalowy i wciąż utrzymujący się trend do odprężenia wśród państw Bliskiego Wschodu, co można było zaobserwować po 2020 r., kiedy to rozpoczęły się procesy normalizacyjne m.in. na linii: Arabia Saudyjska–Katar, Arabia Saudyjska–Turcja, Egipt–Turcja, Jordania–Syria, Zjednoczone Emiraty Arabskie–Katar, a następnie Arabia Saudyjska–Iran i Arabia Saudyjska–Syria. Ta ostatnia jest z punktu widzenia nowej dynamiki w stosunkach międzynarodowych wokół Syrii najciekawsza, gdyż ze względu na mocarstwowy status Królestwa, Syria mogła odzyskać członkostwo w ramach Ligi Arabskiej, co generalnie przyczyniło się do zażegnania problemu izolacji Syrii w świecie arabskim.

Co zatem wpłynęło na nową dynamikę w relacjach Rijadu z Damaszkiem? Po pierwsze, wydaje się, że proces normalizacyjny stanowił pochodną najważniejszej deeskalacji, jaka nastąpiła w regionie w 2023 r. (jeśli nie w ciągu całej ostatniej dekady), a więc przywrócenia stosunków dyplomatycznych pomiędzy Królestwem Arabii Saudyjskiej a Islamską Republiką Iranu, co po miesiącach negocjacji nastąpiło w marcu 2023 r.³⁷ Zdaniem Joshuy Landisa, stanowiąc rozwiązanie najważniejszej osi konfliktowej na Bliskim Wschodzie, stworzyło to fundament pod obniżenie napięcia pomiędzy stronami w konfliktach pośrednich (*proxy wars*), w których rolę mocarstw oddziałujących stanowiły zarówno Arabia Saudyjska, jak i Iran³⁸. Oczywiście Syria stała się głównym adresatem tego procesu, jednakże nie jedynym. Do innych teatrów operacyjnych starcia Rijadu i Teheranu zaliczyć należy m.in. Jemen, gdzie rozpoczęły się rozmowy pomiędzy stronami walczącymi ze sobą od 2015 r. i wspieranymi przez oba państwa.

³⁷ Warto dodać, że chociaż w ostatnich miesiącach przed zawarciem porozumienia głównym mediatorem były Chiny, to cały proces został zainicjowany oraz był podtrzymywany przez Irak i Oman. Zob. więcej: W. Figueroa, *Iran-Saudi Normalization: A Regional Process with Chinese Characteristics*, 24.03.2023, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2023/03/iran-saudi-normalization-a-regional-process-with-chinese-characteristics/> [dostęp: 29.12.2023].

³⁸ M.L. Goldberg, *A Seismic Geopolitical Shift is Underway in the Middle East*, 17.04.2023, UN Dispatch, <https://undispatch.com/a-seismic-geopolitical-shift-is-underway-in-the-middle-east/> [dostęp: 29.12.2023].

Z drugiej strony, chociaż odnowienie relacji saudyjsko-syryjskich oraz poprzedzające je, a wspomniane w części trzeciej, spotkania dyplomatyczne na wysokim szczeblu miały miejsce już po trzęsieniu ziemi, to tajne rozmowy szefów służb wywiadowczych obu państw odbyły się już w maju 2021 r. w Damaszku³⁹. Mimo że temat rozmów był utajniony, podobnie jak początkowo sam fakt ich przeprowadzenia, to można się domyślać, że stanowiły one element ścieżki procesu dyplomatycznego, który został sfinalizowany w maju 2023 r.

W tym aspekcie decydująca okazała się polityka realna i rosnąca zbieżność interesów Syrii oraz poszczególnych państw arabskich, które przez wiele lat nieskutecznie dążyły do jednostronnej zmiany sytuacji w Syrii na swoją korzyść. Zaangażowanie Rosji i Iranu po stronie syryjskich wojsk rządowych i co za tym idzie wzmocnienie Teheranu, podobnie jak i rosnąca aktywność Ankary w konflikcie, doprowadziły do upadku prestiżu oraz jakiegokolwiek sprawczości państw arabskich w konflikcie syryjskim, który ze względu na swoją złożoność można określić jako jeden z głównych teatrów procesu kształtowania się nowego ładu międzynarodowego.

Nie bez znaczenia był również trwający od kilku lat proces transformacji ładu światowego, oznaczający stopniowe przejście z ładu unipolarnego do multipolarnego. Proces ten oznacza powolny regres roli Stanów Zjednoczonych, które do tej pory cieszyły się pozycją mocarstwa hegemonicznego oraz policentryzacją świata, odznaczającą się istnieniem wielu centrów decyzyjnych, czy też innymi słowy, potęg regionalnych. Według Radostawa Fiedlera, Bliski Wschód stanowił jeden z głównych teatrów amerykańskiej hegemonii, która to przyczyniła się do destabilizacji regionu⁴⁰. Badacz ten sformułował również tezę, że jeżeli państwa regionu będą skuteczne w rozwiązywaniu problemów, to zmniejszy się zależność regionu od USA, co właśnie mamy okazję obserwować⁴¹.

Państwa arabskie, mając do wyboru trzymanie się ukształtowanej doktryny amerykańskiej z 2011 r., a więc „Asad musi odejść” oraz całkowite pomijanie nowych uwarunkowań międzynarodowych, determinujących bezcelowość takiej polityki lub zmianę optyki, postanowiły poszukać nowych rozwiązań z których możliwe stałoby się wyciąganie korzyści lub w najgorszym wypadku nieponoszenie strat. Jednakże, mimo zmiany optyki, nie zmieniły się cele państw

³⁹ A. Langlois, *Saudi Arabia and Syria's Rapprochement: A Sign of Regional Shift in the Middle East*, b.d.w., Gulf International Forum, <https://gulrif.org/saudi-arabia-and-syrias-rapprochement-a-sign-of-regional-shift-in-the-middle-east/> [dostęp: 29.12.2023].

⁴⁰ R. Fiedler, *Od przywództwa do hegemonii. Stany Zjednoczone wobec bliskowschodniego obszaru niestabilności w latach 1991–2009*, Poznań 2010, s. 360.

⁴¹ Ibidem, s. 366.

arabskich z Arabią Saudyjską na czele. Do podstawowych wciąż zaliczyć można powstrzymanie rosnących wpływów Iranu w Syrii, jak i w całym regionie, jak również niedopuszczenie do utrwalenia statusu Syrii jako państwa upadłego, stanowiącego rezerwar szerokiej gamy organizacji terrorystycznych, w których optyce wrogami są zarówno Saudowie, jak i Zjednoczone Emiraty Arabskie⁴². Do innych celów państw arabskich należy powstrzymanie przemytu wzbogaconej amfetaminy (captagonu) do państw Zatoki Perskiej⁴³.

W stopniowo kształtującej się nowej optyce państw arabskich, legitymizacja rządu syryjskiego oraz odnowienie z nim relacji, a także rehabilitacja prezydenta Baszszara al-Asada i wyjście przez niego z izolacji międzynarodowej, stały się jednym z ważniejszych celów. W tym wypadku rola trzęsienia ziemi ograniczyła się do katalizatora i *carte blanche* na przyspieszenie i finalizację procesu, który trwał lata przed kataklizmem. Nieuprawnione zatem wydawałoby się postawienie tezy, że trzęsienie ziemi zdeterminowało naprawę wrogich dotychczas (tj. do momentu wystąpienia trzęsienia) relacji Damaszku z innymi arabskimi stolicami.

Oczywiście działa to w obie strony. O ile państwa arabskie potrzebują ułożyć relacje z Damaszkiem w celu równoważenia wpływów irańskich, o tyle dla Syrii proces odprężenia to kwestia egzystencjalna. Mimo osiągnięcia militarnego zwycięstwa w konflikcie z rebeliantami oraz aktorami zewnętrznymi ich wspierającymi, syryjska gospodarka, jak i infrastruktura legły w ruinie. Według ustaleń Banku Światowego straty spowodowane trzęsieniem sięgają 5,1 mld dolarów⁴⁴. Wielokrotnie większe są straty wynikające z dwunastoletniego konfliktu zbrojnego. Ani Rosja, ani Iran nie dysponują funduszami, które mogłyby w znaczący sposób przyczynić się do odbudowy państwa syryjskiego. Z kolei Chińska Republika Ludowa na tym etapie zdaje się nie być zainteresowana inwestowaniem funduszy w odbudowę Syrii⁴⁵. Zdolne do tego mogłyby być zamożne państwa subregionu Zatoki Perskiej, w tym Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Zatem naprawa relacji Syrii z państwami arabskimi leży w interesie obu stron i może być hamowana tylko przez presję bądź próbę rekompensowania korzyści przez stronę zewnętrzną.

⁴² G. Aftandilian, Arab States Are Normalizing with Syria's, Assad Regime, 28.03.2023, Arab Center Washington D.C., <https://arabcenterdc.org/resource/arab-states-are-normalizing-with-syrias-assad-regime/> [dostęp: 29.12.2023].

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Global Rapid Post-Disaster Damage Estimation (GRADE) Report: Mw 7.8 Türkiye-Syria Earthquake – Assessment of the Impact on Syria: Results as of February 20, 2023, World Bank, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099084502282328299/pdf/P1721710045bd103f089f109cfbcb15aa2b.pdf> [dostęp: 29.12.2023].

⁴⁵ C. Phillips, op.cit., s. 288.

Nie bez znaczenia jest także wysoka pozycja przetargowa rządu prezydenta Al-Asada w Syrii, determinowana przez wynik militarnego rozstrzygnięcia konfliktu zbrojnego na korzyść strony rządowej, odznaczającego się odzyskaniem kontroli nad ponad 2/3 terytorium Syrii, wobec około 1/5, co miało miejsce w najgorszym dla Syryjskiej Armii Arabskiej momencie konfliktu, a więc w 2015 r. Christopher Phillips uważa, że sprawne obalenie rządu libijskiego stworzyło w regionie Bliskiego Wschodu przekonanie o realnej możliwości podobnego procesu w Syrii, której rząd wydawał się tracić legitymizację⁴⁶. Jednak biorąc pod uwagę dynamikę konfliktu, a więc odzyskanie kontroli nad państwem i zabezpieczenie go przez stacjonowanie sił rosyjskich i irańskich, możemy uważać, że to przechylenie szali zwycięstwa na korzyść syryjskich sił rządowych mogło stanowić kluczowy czynnik zmiany podejścia wrogów Damaszku do konfliktu.

Idąc tym tokiem rozumowania, można domniemywać, że gdyby trzęsienie nastąpiło w latach 2012–2015, byłoby mało prawdopodobne, aby państwa arabskie, wówczas aktywnie zwalczające syryjski rząd, nagle zmieniły optykę i zaczęły go legitymizować.

Co najważniejsze, stopniowa reorientacja strategii państw arabskich oraz ich podejścia do konfliktu syryjskiego rozpoczęły się już w 2018 r. O ile do tego czasu panował zasadniczy konsensus w gronie państw arabskich (a przynajmniej w gronie wpływowych i zamożnych monarchii Zatoki Perskiej), o tyle w 2018 r. pojawiły się pierwsze rysy świadczące o zmianie nastawienia świata arabskiego do Syrii i prezydenta Baszszara al-Asada. To właśnie wtedy doszło do pierwszych udanych prób normalizacji relacji Damaszku z dotychczasowymi wrogami, którzy deklarowali chęć obalenia syryjskiego przywódcy. Syria znormalizowała wtedy relacje z Bahrajnem, Omanem, Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi oraz Sudanem⁴⁷. Chociaż w owym czasie Rijad deklarował pozostanie przy polityce izolacji Syrii na arenie międzynarodowej, wspomniane wyżej państwa to najbliżsi saudyjscy sojusznicy, których manewr mógłby być uważany za wysłanie sygnału, że świat arabski dowodzony przez Arabię Saudyjską jest gotowy do nowego otwarcia wobec decydentów syryjskich.

Choć w nieco innej skali, to o podobnej dynamice można powiedzieć, rozpatrując relacje syryjsko-tureckie. Jak wspomniano w części trzeciej, mimo braku normalizacji relacji pomiędzy tymi państwami, rozpoczęte procesy świadczyły o przejściu od stosowania środków militarnych do dyplomacji. Jednak podob-

⁴⁶ Ibidem, s. 82.

⁴⁷ b.d.a., *Sudan's Bashir first Arab leader to visit Syria since war began*, 17.12.2018, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2018/12/17/sudans-bashir-first-arab-leader-to-visit-syria-since-war-began> [dostęp: 29.12.2023].

nie jak w przypadku syryjsko-arabskiego procesu normalizacyjnego, Turcja i Syria prowadziły ze sobą rozmowy jeszcze przed trzęsieniem ziemi. Pierwsze doniesienia o takowych, pojawiły się w sierpniu 2022 r. kiedy to turecki minister spraw zagranicznych Mevlut Cavusoglu przyznał, że rok wcześniej (tj. w październiku 2021 r.) rozmawiał ze swoim syryjskim odpowiednikiem, Fajsalem Mikdadem, co miało miejsce podczas szczytu Ruchu Państw Niez zaangażowanych w Belgradzie⁴⁸. Oznaczało to pierwsze spotkanie przedstawicieli obu państw na tak wysokim szczeblu od zerwania relacji w 2011 r.

Mimo iż mogłoby się wydawać, że spotkanie to miało charakter kurtuazyjny, to jeszcze pięć tygodni przed trzęsieniem, a więc 28 grudnia 2022 r. odbyły się w Moskwie rozmowy szefów resortów obrony oraz szefów wywiadów Syrii i Turcji, zorganizowane przez Rosję, których celem była normalizacja relacji pomiędzy oboma państwami. Ze względu na agresywną dotychczas politykę Turcji w regionie, objawiającą się wspieraniem grup dżihadu oraz bezpośrednią okupacją fragmentów północnej części Syrii, wydaje się, że mimo braku perspektyw pełnej normalizacji w ujęciu krótkoterminowym, mamy do pewnego stopnia do czynienia z przełomem w relacjach wzajemnych Ankary i Damaszku. Również w tym wypadku trzęsienie ziemi nie odegrało znaczącej roli. O ile w przypadku państw arabskich, trzęsienie ziemi zdawało się stanowić *carte blanche* i usprawiedliwienie dla przyspieszenia oraz sfinalizowania wysiłków deeskalacyjnych, o tyle w przypadku Turcji wydaje się, że kataklizm odegrał jeszcze mniejszą rolę

Podsumowanie

Chociaż trzęsienie ziemi zabiło w Syrii ponad siedem tysięcy ludzi, to biorąc pod uwagę dotychczasowe teorie naukowe, poparte praktyką, wynika, że nawet o wiele większa ofiara ludzka nie była w stanie ani wykreować nowej sytuacji międzynarodowej, ani dokonać przewartościowania wieloletniej strategii obranej przez szereg państw.

Powyższe rozważania potwierdzają postawioną na wstępie hipotezę, że o przewartościowaniu pozycji Syrii na arenie międzynarodowej zdecydowały nie procesy związane z chęcią przeciwdziałania skutkom trzęsienia ziemi, ale względy strategiczne determinowane procesami wielkopowierzchniowymi, a więc odnoszącymi się do obszaru całego regionu bliskowschodniego, jak również długookresowymi, a więc zapoczątkowanymi lata przed wystąpieniem

⁴⁸ b.d.a., *Turkish FM Says Briefly Met with Syrian Counterpart in Belgrade*, 12.08.2022, Asharq Al-Awsat, <https://english.aawsat.com/home/article/3811996/turkish-fm-says-briefly-met-syrian-counterpart-belgrade> [dostęp: 29.12.2023].

tytułowego kataklizmu. Słabnąca rola dotychczasowego hegemonu, jakim były Stany Zjednoczone, wpłynęła na wzrost niezależności państw Bliskiego Wschodu, które dzięki większemu zakresowi decyzyjności, zaczęły forsować swoje interesy zamiast traktować priorytetowo optykę amerykańską. Determinowało to potrzebę dążenia do ogólnoregionalnego odprężenia i oddalenia wizji konfliktów, które wiązały się z zagrożeniem egzystencjalnym dla poszczególnych aktorów regionalnych.

Niniejsze studium przypadku, a więc badanie wpływu katastrofalnego w skutkach trzęsienia ziemi w Syrii na procesy dyplomatyczne, wykazało brak czynnika kreacyjnego, a jedynie skatalizowanie trwających już procesów, podjętych przez aktorów regionalnych, polegających na dążeniu do rekonyliacji z Syrią, a popartych szeregiem działań, które to zostały podjęte jeszcze przed wystąpieniem trzęsienia. Zgodnie z teorią dyplomacji katastrof Ilana Kelmana, syryjski kataklizm jedynie przyspieszył ww. procesy, wykorzystując wolę stron oraz czynniki zbliżenia istniejące wcześniej.

Co najważniejsze, oprócz przedstawionej w artykule problematyki syryjskiej, a biorąc pod uwagę procesy mające miejsce w innych państwach regionu, a więc w Egipcie i Tunezji, jak również przez pojawienie się realnych przesłanek do stopniowego zażegnania konfliktów w Jemenie i Libii, coraz bardziej zasadne wydaje się twierdzenie, jakoby świat arabski stopniowo podążał w kierunku otrząśnięcia się z efektów tzw. Arabskiej Wiosny oraz cofnięcia jej skutków⁴⁹.

Niezależnie od dynamiki przemian regionalnych, zasadne wydaje się pytanie o kwestie wzajemnego przenikania się katastrof oraz polityki, które, ze względu na zmieniający się charakter otaczającego nas świata (choćby kwestia globalnego ocieplenia, problem dostępu do wody), mogą, powinny i być może będą stanowić przyczynek do dyskusji o związkach pomiędzy tymi dwoma zjawiskami, każdorazowo po wystąpieniu kataklizmu lub w obliczu groźby jego wystąpienia.

⁴⁹ W Egipcie już w 2013 r. do władzy powróciło wojsko, obalając demokratycznie wybrany rząd, składający się głównie z przedstawicieli Braci Muzułmanów. Z kolei w Tunezji w 2021 r. prezydent Kais Sajjid przeprowadził zamach stanu, obalając i delegalizując partię an-Nahda, również powiązaną z Bractwem. Można to uznać za formalne, faktyczne oraz symboliczne cofnięcie zmian politycznych, przeprowadzonych w następstwie tzw. Arabskiej Wiosny. Dotyczy to zwłaszcza Tunezji, której przykład zmian politycznych był przez wiele lat podawany jako wzór dla innych państw regionu oraz dowód na zasadność podejmowania prodemokratycznych inicjatyw w świecie arabskim.

Bibliografia

Publikacje książkowe

- Fiedler R., *Od przywództwa do hegemonii. Stany Zjednoczone wobec bliskowschodniego obszaru niestabilności w latach 1991–2009*, Poznań 2010.
- Kelman I., *Disaster Diplomacy. How disasters affect peace and conflict*, London–New York 2012.
- Phillips Ch., *The Battle For Syria. International Rivalry In The New Middle East*, New Haven–London 2020.
- Pichon F., *Syria. Porażka strategii Zachodu*, tłum. G. Majcher, Warszawa 2015.
- Żebrowski J., *Dzieje Syrii. Od czasów najdawniejszych do współczesności*, Warszawa 2006.

Prace zbiorowe

- Dziekan M., Bania R., Zdulski K., *Arabska Wiosna i świat arabski u progu XXI wieku*, Łódź 2020.

Czasopisma naukowe

- Enia J., *Peace in its Wake? The 2004 Tsunami and Internal Conflict in Indonesia and Sri Lanka*, „Journal of Public and International Affairs” 2008, Vol. 19, No. 1.
- Glantz M., *Climate-related disaster diplomacy: A US-Cuban case study*, „Cambridge Review of International Affairs” 2000, Vol. 14, No. 1.
- Ker-Lindsay J., *Greek-Turkish rapprochement: The impact of disaster diplomacy?*, „Cambridge Review of International Affairs” 2000, Vol. 14, No. 1.

Publikacje elektroniczne:

- Aftandilian G., *Arab States Are Normalizing with Syria's, Assad Regime*, 28.03.2023, Arab Center Washington D.C., <https://arabcenterdc.org/resource/arab-states-are-normalizing-with-syrias-assad-regime/>.
- Akin E., *Turkey, Syria defense chiefs meet in Russia, discuss 'normalization'*, 25.04.2023, Al Monitor, <https://www.al-monitor.com/originals/2023/04/turkey-syria-defense-chiefs-meet-russia-discuss-normalization>.
- Barnes-Dacey J., Petillo K., *Humanitarian first: Delivering aid to Syria*, European Council on Foreign Relations, <https://ecfr.eu/article/humanitarian-first-delivering-aid-to-syria-in-the-aftermath-of-the-earthquake/>.
- Figueroa W., *Iran-Saudi Normalization: A Regional Process with Chinese Characteristics*, 24.03.2023, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2023/03/iran-saudi-normalization-a-regional-process-with-chinese-characteristics/>.
- Gjevori E., *'Earthquake diplomacy': Assad's regional isolation diminishes following Oman visit*, 22.02.2023, Middle East Eye, <https://www.middleeasteye.net/news/syria-oman-earthquake-diplomacy-assad-isolation-diminishes>.
- Goldberg M.L., *A Seismic Geopolitical Shift is Underway in the Middle East*, 17.04.2023, UN Dispatch, <https://undispatch.com/a-seismic-geopolitical-shift-is-underway-in-the-middle-east/>.
- Hilani F., *Disaster Politics and Earthquake Diplomacy in Syria and Turkey*, 6.03.2023, Arab Center Washington D.C., <https://arabcenterdc.org/resource/disaster-politics-and-earthquake-diplomacy-in-syria-and-turkey/>.

- Hotez P., *Peace Through Vaccine Diplomacy*, Science, <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1189028>.
- Kelman I., *Disaster Diplomacy*, 3.05.2018, Wiley Online Library, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/9781118885154.dipl0086>.
- Langlois A., *Saudi Arabia and Syria's Rapprochement: A Sign of Regional Shift in the Middle East*, b.d.w., Gulf International Forum, <https://gulffif.org/saudi-arabia-and-syrias-rapprochement-a-sign-of-regional-shift-in-the-middle-east/>.
- Al-Mahmoud K., Eyon M., *Turkey's acknowledgement to completely withdraw its troops from Syrian territories cornerstone of any discussion*, Sousan, 20.06.2023, Syrian Arab News Agency, <https://sana.sy/en/?p=311376>.
- Shankar P., *Will the EU earthquake support donor. conference help Syria?*, 19.03.2023, DW Made For Minds, <https://www.dw.com/en/will-the-eu-earthquake-support-donor-conference-help-syria/a-65018442>.
- Shaza/Mazen, *Syria and Poland to enhance economic, trade relations*, 31.10.2018, Syrian Arab News Agency, <https://sana.sy/en/?p=150135>.
- b.d.a., *Assad hosts Arab delegation as Syria pursues earthquake diplomacy*, 1.03.2023, Amwaj Media, <https://amwaj.media/media-monitor/assad-hosts-arab-delegation-as-syria-pursues-earthquake-diplomacy>.
- b.d.a., *Guterres calls on countries to fully fund \$397 million quake appeal for Syria*, 14.02.2023, United Nations, <https://ecfr.eu/article/humanitarian-first-delivering-aid-to-syria-in-the-aftermath-of-the-earthquake/>.
- b.d.a., *More than 200 planes of quake aid flown to Syria: Official*, 22.02.2023, Al Arabiya News, <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2023/02/22/More-than-200-planes-of-quake-aid-flown-to-Syria-Official>.
- b.d.a., *Saudi foreign minister visits Assad, further easing Syria's isolation*, 18.04.2023, Reuters, <https://www.reuters.com/world/middle-east/saudi-fm-land-syria-tuesday-first-visit-since-conflict-syrian-information-2023-04-18/>.
- b.d.a., *Sudan's Bashir first Arab leader to visit Syria since war began*, 17.12.2018, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2018/12/17/sudans-bashir-first-arab-leader-to-visit-syria-since-war-began>.
- b.d.a., *Syria's Assad in UAE for second post-quake Gulf visit*, 19.03.2023, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/19/424>.
- b.d.a., *Tunisia, Syria resume diplomatic ties after almost 11 years*, 12.04.2023, DW Made For Minds, <https://www.dw.com/en/tunisia-syria-resume-diplomatic-ties-after-almost-11-years/a-65289410>.
- b.d.a., *Turkish FM Says Briefly Met with Syrian Counterpart in Belgrade*, 12.08.2022, Asharq Al-Awsat, <https://english.aawsat.com/home/article/3811996/turkish-fm-says-briefly-met-syrian-counterpart-belgrade> M 7.8 – Pazarcik earthquake, Kahramanmaraş earthquake sequence, Earthquake Hazards Program USGS, <https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/us6000jllz/executive>.
- Syria/Turkey Earthquakes Situation Report #7, March 8, 2023, Global Rapid Post-Disaster Damage Estimation (GRADE) Report: Mw 7.8 Türkiye-Syria Earthquake – Assessment of the Impact on Syria: Results as of February 20, 2023, World Bank, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099084502282328299/pdf/P1721710045bd103f089f-109cfbcb15aa2b.pdf>.

Relief Web, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syriaturkey-earthquakes-situation-report-7-march-8-2023>.

U.S. Department of the Treasury, *Treasury Issues Syria General License 23 To Aid in Earthquake Disaster Relief Efforts*, 9.02.2023, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1261>.

Earthquake Diplomacy and the Change of the Syria's International Position

Summary

Syria is a state which has been affected by multiple series of disasters in the XXI century. Some of them has been natural caused, whereas there were some caused by human activity. Only for the first two decades of the current century, Syria has been the arena of the most complex military conflict, which significantly damaged the whole state and caused its partial international isolation.

On the other hand, Syria has struggle with various types of natural disasters, such as drought from 2006 to 2010, numerous floods, the COVID-19 and Cholera outbreak and finally, the recent earthquake, occurred in February 2023.

The last phenomenon has lead numerous countries to express solidarity with Syria as well as to deliver the humanitarian aid to this country. Some of them are considered to be hostile towards Damascus and president Bashar el-Assad. In parallel to the humanitarian assistance, there was a diplomatic process, which led to full rehabilitation of Syrian president in the region and to full normalization diplomatic relations with other Arabic states as well as to start a dialogue with Turkey.

In some analytical and media centers, the recent events have been described as an outcome of the earthquake diplomacy or disaster diplomacy, characterized as the international situation in which the natural disaster and the readiness to counterreaction against its effects, may create the opportunities to deescalate relations between the warring states. Therefore, would it be accurate to consider the recent disaster in Syria able to create the new process as well as to transform the long-term strategies of a number of countries?

This article will deal with analysing political process occurred between Syria and the regional powers after the earthquake as well as it will try to answer the question how the international position of Syria has changed and crucially: does the recent earthquake have the impact on these issues?

Keywords: Syria, earthquake diplomacy, disaster diplomacy, foreign policy, Middle East

Дипломатия землетрясений и изменение международного положения Сирии

Резюме

Сирия – страна, которая в XXI веке подверглась целому ряду катастроф, как природных, так и техногенных. Только за первые два десятилетия этого века страна стала ареной самого многогранного и многопланового вооруженного конфликта, который привел к ее внутренней дезорганизации и частичной изоляции на международном уровне. С другой стороны, Сирию преследуют стихийные бедствия, такие как засуха 2006–2010 годов, многочисленные наводнения, эпидемии КОВИД-19 и холеры и, наконец, разрушительное землетрясение в феврале 2023 года.

Последнее вызвало волну выражений солидарности и гуманитарной помощи Сирии со стороны многочисленных стран-союзников, а также тех, кто до сих пор считался враждебным по отношению к правлению президента Башара Асада. Параллельно со спасательной операцией шел дипломатический процесс, который привел к реабилитации сирийского лидера в регионе, полной нормализации отношений с арабскими странами (включая восстановление членства Сирии в Лиге арабских государств) и началу диалога с Турцией.

В некоторых аналитических центрах и СМИ последние события описываются как результат дипломатии землетрясений или дипломатии катастроф, характеризуемой, в частности, как международная ситуация, в которой стихийное бедствие и стремление противостоять его последствиям создают возможности для деэскалации между конфликтующими сторонами. Таким образом, создала ли природная катастрофа в данном случае новую международную ситуацию и, следовательно, способна ли она в течение нескольких месяцев пересмотреть многолетнюю стратегию ряда государств?

В данной статье мы проанализируем политические процессы между Сирией и государствами региона после землетрясения и попытаемся ответить на вопрос, как изменилась международная позиция Сирии и, самое главное, повлияло ли на эти процессы недавнее землетрясение и какое значение оно имело.

Ключевые слова: Сирия, дипломатия землетрясений, дипломатия катастроф, внешняя политика, Ближний Восток